

Макаренко Є.А.*

СУПЕРЕЧНОСТІ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС

Проаналізовано перспективи і суперечності становлення нової архітектури європейської безпеки, визначено роль і функції наднаціональних інститутів ЄС щодо спільної безпекової та оборонної політики, з'ясовано характер співробітництва України та ЄС в контексті нових викликів та загроз для європейської безпеки в XXI ст.

Ключові слова: спільна політика безпеки та оборони, Лісабонський договір, Європейський Союз, Угода про асоціацію, Україна.

Проанализированы перспективы и противоречия становления новой архитектуры европейской безопасности, определены роль и функции наднациональных институтов ЕС по общей политике безопасности и обороны, выяснен характер сотрудничества Украины и ЕС в контексте новых вызовов и угроз для европейской безопасности в XXI в.

Ключевые слова: общая политика безопасности и обороны, Лиссабонский договор, Европейский Союз, Соглашение об ассоциации, Украина.

Perspectives and controversies of the new European security architecture, the role and functions of the supranational institutions of the EU Common Security and Defence Policy, defines the nature of EU-Ukraine cooperation in the context of new challenges and threats to European security in the XXI century.

Key words: common security and defense policy, the Lisbon Treaty, European Union Association Agreement, Ukraine.

Розширення ЄС спричинило нові лінії політичного, економічного та державного розподілу в європейському регіоні, зумовило виокремлення в стратегії європейської інтеграції та в структурі ЄС мети спільної зовнішньої і безпекової політики, розуміння якої визначається інституціональною складністю Європейського Союзу, що тривалий час функціонував у декількох форматах – форматі спільного ринку, форматі міжнародних організацій та форматі міждержавного союзу. Практика міжнародних відносин ЄС засвідчила прагнення наднаціональної організації до таких форм взаємодії, які зумовлюють уникнення силових методів реалізації національних інтересів окремих європейських держав, проте розбіжності в політичних підходах до безпекових проблем та зовнішньополітичних уподобань стратегічного партнерства європейських країн спричиняють нестабільність системи європейської безпеки. Саме безпекові інтереси та відносини між державами в широкому європейському просторі більше стосуються підтримання регіо-

* доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

нальної стабільності та запобігання конфліктів, ніж свідчать про наявність спільних позицій та підходів до формування нової архітектури європейського порядку, участь у якому також беруть міжрегіональні інституції та неєвропейські актори міжнародних відносин..

Наукова тема формування спільної європейської політики безпеки та оборони, враховуючи наявність численних конфліктних чинників у світі і регіоні, закономірно знайшла відображення у теоретичних і прикладних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних фахівців: концептуальні підходи до основних проблем європейської безпеки представлено у працях Зб. Бжезинського, Б. Бьюзена, О. Вевера, Т. де Вільде, Дж. Гау, Дж. Гудбі, К. Дойча, Ш. Кея, Дж. Кеннана, Р. Купера, С. Лінна-Джонса, Н. Майерса, Дж. Ная, Д. Сиджанські, А. Страуса, Т. Уїлборна, С. Уолта, Р. Ульмана, Л. Фрідмана, Р. Холбрука; проблема стратегічного планування спільної європейської політики безпеки та оборони розглядалася у фундаментальній праці А. Дюмулена, Р.Матьє і Г.Сарле; співвідносність процесів розширення ЄС та становлення політики у сфері безпеки аналізувалися в публікаціях Ж. Делора. фахівців з питань безпеки Центру Р. Шумана, Інституту стратегічних досліджень ЄС, Центру «Наша Європа», Інституту безпекових студій Європи, Міжнародного інституту досліджень миру тощо.

Європейська безпекова проблематика в сучасній українській політичній науці представлена науковим доробком таких вітчизняних фахівців, як Є. Камінський, М. Ожеван, Б. Парахонський, О. Литвиненко, А. Кудряченко, В. Копійка, В. Манжола, О. Бодрук, А. Ліпкан, С. Федонюк, Л. Чекаленко, В. Головченко, Г. Перепелиця, О. Кравченко, Т. Авакян, О. Семенюк, І. Жовква та ін., характерною рисою якого стало обґрунтування загальної необхідності інтеграції України в європейську систему безпеки, виходячи з об'єктивних обставин та особливостей розвитку української держави і забезпечення національних інтересів у міжнародному середовищі.

Більшість науковців підкреслюють необхідність встановлення тісних контактів між Україною та ЄС в політичній, економічній, соціальній, правовій, гуманітарній і безпековій сферах як чинника прискорення внутрішніх трансформацій, зміцнення незалежності та суверенітету держави, оскільки позаблоковий статус і заміна перспективи європейської інтеграції Угодою про асоціацію і зону вільної торгівлі здебільшого розглядається як «ігнорування можливостями долучення до більш ефективної моделі політичного устрою, економічного менеджменту та системи безпеки», що відзначено в Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», підготовленому Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України (2010 р.).

На основі аналізу європейських безпекових процесів у дослідженнях українських науковців були сформовані уявлення, які істотно вплинули на формування концептуального бачення відносин України з ЄС, зокрема, на рівні державних владних структур, у формі політичних концепцій та стратегій інтеграції в європейсько-євроатлантичний простір. Як зазначається у дослідженнях, останнім часом помітно посилюється прагматичний підхід до співпраці України з ЄС, що передбачає врахування різних чинників у формуванні зовнішньополітичного курсу держави, які не передбачаються ні Європейською політикою суспільства, ні програмою Східного партнерства. Переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і перспектива її укладення створили нову ситуацію, яка безперечно позначилася на багатьох аспектах відносин обох акторів міждержавної взаємодії. Ці обставини визначають потребу детальнішої оцінки наукових уявлень, присутніх в дослідженнях з проблем європейської інтеграції, що здійснювалися представниками основних шкіл української політичної науки часів незалежності.

Європейський Союз до підписання Лісабонського договору(2009 р.) керувався у міжнародних відносинах стратегією спільної зовнішньої та безпекової політики 2003 р., ба-

зовими засадами якої було визначено подальший процес європейського інтеграційного будівництва, а стратегічними пріоритетами у здійсненні такої зовнішньої та безпекової політики в межах компетенції ЄС визнавалося ефективне забезпечення передусім національних інтересів держав-членів наднаціональної організації. Основними групами таких інтересів в євроінтеграційному процесі вважалися стратегічні та геополітичні інтереси, пов'язані з національною безпекою; економічні інтереси, пов'язані з інтегруванням економіки у світове господарство; регіональні, субрегіональні, локальні інтереси, пов'язані з забезпеченням різноманітних специфічних потреб внутрішнього розвитку ЄС, і Європейський Союз активно використовував успішний досвід інтеграції як основний ресурс політики розширення. Цю ефективну складову спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС визнавали й потужним важелем демократичних перетворень у пострадянських та постсоціалістичних країнах, оскільки для країн європейського континенту - не членів ЄС проект «європеїзації» у форматі політики сусідства передбачав трансформацію національної політики та процесів вироблення політичних рішень відповідно до сучасних європейських цінностей, правил і стандартів, узгоджених країнами ЄС.

У цьому контексті ідея «Ширшої Європи» тлумачилася як «ідеалістична», оскільки загрози для безпеки всередині європейського простору істотно скоротилися, а європейська інтеграційна ідеологія набула сталого характеру. Водночас ця політика мала й «реалістичний» підтекст, тому що передбачалося посилити загальну ефективність політики ЄС як у контексті впливу на прилеглі регіони, так і щодо втілення інституціональних можливостей розширеного ЄС, у тому числі в галузі зовнішніх зносин. Уявлення про зовнішню безпеку та завдання ЄС в регіональному європейському просторі було впроваджено в концепції «Ширша Європа», яку було покладено в основу європейської політики сусідства. Визначаючи змістовні складові та рушійні важелі спочатку ідеї, а згодом і концепції «Ширшої Європи», керівник брюссельського Центру досліджень європейської політики М. Емерсон тлумачив її як політику «європеїзації». За його твердженням, політичні практики та інструменти, призначені для регулювання відносин ЄС з зовнішнім оточенням, мають ґрунтуватися на трьох основних чинниках: юридичних і інституціональних зобов'язаннях, що випливають із норм і правил ЄС; об'єктивних змінах в економічних структурах та інтересах країн у результаті інтеграції з Європою; суб'єктивних чинниках - трансформації вірувань, очікувань та ідентичності.

Чинність Лісабонського договору (2009р.) визначила тенденції прискорення інституціональної консолідації ЄС, який поступово перетворюється на більш керовану міждержавну структуру, що набуває чіткої внутрішньої та зовнішньої суб'єктності і перетворює цей союз на впливове інтегроване об'єднання, водночас залишаючи його членам істотний простір для ухвалення автономних рішень у сфері безпеки і зовнішньої політики. Договір про Європейський Союз не тільки заснував механізм формування зовнішньої та безпекової політики, але й сформулював основні цілі євроінтеграційної політики: захист основних цінностей, інтересів та незалежності Європейського Союзу; посилення безпеки ЄС та його країн-членів у всіх формах; сприяння міжнародному співробітництву; розвиток та посилення демократії; повага прав людини та основних свобод.

Для забезпечення визначених цілей в рамках зовнішньополітичної діяльності ЄС було задіяно механізми, які передбачають узгодження та обмін інформацією з питань, які викликають спільний інтерес; вироблення «спільної позиції» зі сприйняття та аналізу тих чи інших міжнародних подій, узгодження позицій національних урядів з європейською політичною поведінкою щодо визначення цілей та пріоритетів ЄС відносно третіх країн застосування Європейським Союзом збройних сил як автономно, так і у колективних

операціях в рамках НАТО чи ОБСЄ у випадку, коли дипломатичні інструменти виявляються недостатніми для забезпечення безпеки ЄС та країн-членів.

Відповідно, Європейською Радою ЄС у Лісабоні (1992 р.) та у Брюсселі (1993 р.) були чітко визначені основні принципи та умови, які можуть бути використані для спільних дій та сил швидкого реагування ЄС: територіальна близькість регіону до зони конфлікту; наявність стратегічних інтересів в регіоні чи певній країні; загрози інтересам ЄС у сфері безпеки. Зокрема, ці принципи стосуються регіонів, де ЄС заявила про намір підтримувати глобальний мирний процес, передусім, це - Центральна та Східна Європа, колишня Югославія, Росія, Середземномор'я та країни Магрибу, Близький і Середній Схід, Південна Африка. Проблема ролі ЄС в європейській архітектурі безпеки також зумовлюється станом спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС і європейської політики оборони; ставленням країн-членів ЄС до зазначених політичних стратегій; здатністю ЄС після розширення запропонувати чітку політику сусідства з прикордонними країнами з огляду на те, що сучасна архітектура європейської безпеки еволюціонує під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників сучасної міжнародної системи. Так, у середині ХХ століття Європа як член трансатлантичного Альянсу не потребувала додаткових механізмів у сфері безпеки, оскільки, з одного боку, існувала американська «ядерна парасоля» та збройні сили НАТО, які були, є й надалі залишатимуться ключовим інструментом підтримання безпеки в європейському регіоні у випадку прямої військової загрози або агресії ззовні, з другого боку, значну роль по підтриманню миру і стабільності в світі і в європейському регіоні відігравали Організація Об'єднаних Націй та Організація з питань безпеки та співробітництва в Європі. Згодом відбулося розмежування функцій та конкретизація форм і методів взаємодії між провідними міжнародними організаціями, до сфери дії яких належать питання безпеки і стабільності на багатьох рівнях. Проявом цієї тенденції стала практична спроба прикладного розмежування функцій НАТО та ЄС на Балканах: на НАТО поклалися суто воєнні та воєнно-політичні аспекти субрегіональної безпеки, а на ЄС – поліцейські і гуманітарно-політичні функції. У подальшому політичне та економічне зміцнення ЄС зумовило формування суто європейського воєнно-політичного потенціалу, дистанціювання останнього від НАТО та прискорений розвиток спільної європейської політики безпеки і оборони.

У новій ситуації європейського будівництва країнам-членам ЄС необхідно вирішувати якісно нові складні завдання, пов'язані з реалізацією міжнародного статусу в новій світовій політичній та безпековій системі, забезпеченням власного захисту від внутрішніх й зовнішніх загроз в умовах непередбачуваності міжнародних процесів, а також з переосмисленням ролі традиційних безпекових інституцій Європи, зокрема, союзницьких відносин зі США, які зазнають глибоких змін в контексті ухвалення стратегії спільної європейської політики безпеки і оборони, яка здатна охопити одночасно усі рівні безпеки – від базового до найвищого, а також працювати на межі повноважень міжнародних безпекових інституцій.

Суперечності щодо спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС виявилися під час іракської кризи (2003-2006рр.), коли уряди Франції та Великої Британії не підтримали участь ЄС в миротворчих операціях на Близькому Сході; під час референдумів по ратифікації Конституції ЄС, оскільки з 25 країн-членів ЄС її ратифікували тільки 15; під час узгодження положень про спільну політику безпеки, які ухвалені консенсусом, а не на постійній міжнародно-правовій основі. Консенсус зі спільної політики безпеки залишається єдиним засобом ухвалення рішень з безпеки на рівні ЄС, який визначає принципи і основні напрями стратегії, спільні дії, і водночас спричинює суперечності у позиціях і підходах країн-членів ЄС до конкретних регіональних і глобальних ситуацій.

У межах своєї компетенції ЄС сприяє створенню сил швидкого (оперативного) реагування для протидії новим викликам і загрозам, серед яких, зокрема, тероризм, розповсюдження високотехнологічних озброєнь та засобів масового ураження, регіональні конфлікти, державна неспроможність, організована злочинність. Стратегічно для протидії новим загрозам формулюється і використання комплексу політичних, економічних, дипломатичних та військових засобів, серед яких виокремлюються безпекові проблеми, що стосуються територій майбутніх миротворчих операцій, враховуючи різноспрямовані національні інтереси - країни-члени ЄС брали участь у миротворчих операціях у Конго, Афганістані, Тиморі, Македонії, Боснії та Герцеговині, Іраку, Косовому, Лівії тощо; розподіл функцій миротворчості між ЄС та НАТО в межах Програми кризового реагування, стратегії Берлін +, Петербурзьких завдань; подвійний характер інститутів та доктрини спільної безпеки і оборони; самостійність безпекової політики ЄС щодо політики США за положеннями євроатлантичного співробітництва; узгодження та затвердження інституційних засад спільної безпекової політики; боротьба з тероризмом; концепція спільної політики безпеки для кризового реагування і координації у сфері оборони. Політика безпеки європейського регіону в рамках ЄС зумовлена й зміною географічних кордонів співтовариства, сусідством з регіонами нестабільності на Близькому Сході і пострадянському просторі, а також в Середземномор'ї, тому у стратегії безпеки ЄС безперечна роль належить США, імперативу формування відносин з РФ з огляду на енергетичну залежність Європи від Росії, а також партнерству в рамках міжнародної системи підтримання миру і стабільності.

До політики спільної безпеки ЄС відносять і стратегію інформаційної безпеки, яка також зумовлює пошук спільних рішень щодо протидії інформаційним та комунікаційним загрозам, визначає пріоритетами діяльності безпекових інституцій вироблення загальної стратегії європейської інформаційної безпеки, протидії кібервійнам, інформаційному тероризму та кіберзлочинності.

План дій ЄС у сфері інформаційної безпеки стосується реалізації загальної стратегії, тобто стратегічного аналізу і планування щодо протидії інформаційним загрозам в контексті співробітництва з Радою Безпеки ООН; зміцнення стратегічного партнерства щодо протидії інформаційним загрозам з такими країнами, як США, Росія, Японія, Китай, Канада та Індія; вдосконалення нормативної бази ЄС з інформаційної безпеки, зокрема, прийняття конвенцій, директив, рекомендацій та резолюцій про європейську інформаційну безпеку та конфіденційність електронних комунікацій; визначення та оцінки інформаційних загроз для критично важливих сфер життєдіяльності європейського співтовариства; розробки засад європейської та національної політики інформаційної безпеки і зростання ролі ЄС у забезпеченні регіональної інформаційної безпеки.

Безпекові проблеми у відносинах України з ЄС набули вагомого значення, оскільки Україна опинилась в ситуації розподільчої лінії по західному кордону держави, що зумовлює врахування євроінтеграційних процесів, а саме, нової ролі ЄС у системі європейської безпеки, стану спільної зовнішньої та безпекової європейської політики; ставлення нових країн-членів ЄС до європейської політики безпеки, функціональність ЄС у її здійсненні, стратегії європейської політики сусідства, для забезпечення національних інтересів держави. Спільна безпекова стратегія ЄС щодо України задекларувала принципи співпраці щодо забезпеченні стабільності та безпеки на європейському континенті в контексті розширення ЄС. Проте конкретні цілі та заходи передбачалося сформулювати в відповідних робочих планах, які мали ґрунтуватися на визначених принципах та підходах, що охоплювали: визнання України сферою спільних важливих інтересів країн - членів ЄС; а

відносин між Україною та ЄС стратегічним та унікальним партнерством; визнання того, що спільний інтерес країн - членів ЄС полягає у зміцненні в Європі безпеки, підтримання України на шляху до утвердження громадянського демократичного суспільства, самодостатнього економічного і соціального зростання. Для України є важливим наповнити конкретним змістом співробітництво у сфері безпеки, враховуючи основні засади стратегії збереження стабільності у регіоні, в тому числі й такі проблеми, як національні автономії в багатонаціональній державі, співвідношення демократії і стабільності в перехідних країнах. За цих обставин спостерігається змістовне та процедурне ускладнення загального контексту безпекових відносин між Україною та ЄС, оскільки теперішній етап співробітництва включає низку напрямів, які стосуються двосторонніх переговорів про укладення Угоди про асоціацію, зокрема, взаємодію в проведенні миротворчих, поліцейських та моніторингових місій, які регулюються угодами про потенційну можливість залучення України до операцій сил швидкого реагування ЄС. Відповідно набуває безпосередньої ваги визначення характеру безпекових зобов'язань України у відносинах з ЄС на перспективу, а також змісту проблематики безпеки в окремих секторах двостороннього співробітництва, таких, як політичний діалог, економічні відносини та безпека розвитку, енергетична безпека, внутрішня безпека, забезпечення громадянських свобод, протидія організованим злочинності та корупції. До укладення та ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС взаємодія у безпековій сфері регулюється проміжним двостороннім документом «Порядок денний асоціації Україна - ЄС» (2009 р.), в якому серед інших аспектів підкреслюється «посилення конвергенції з регіональних та міжнародних питань, запобігання конфліктам та врегулювання кризових ситуацій», а пріоритетними цілями безпекового співробітництва між Україною та ЄС визнається розширення формату військово-політичного діалогу, допомога у фаховій підготовці українських військових, проведення спільних військових навчань і участь у миротворчих операціях тощо.

Український контекст співробітництва з ЄС у сфері інформаційної безпеки зумовлений процесами європейської інтеграції, суперечностями різновекторних національних інтересів європейських держав у системі регіональної безпеки, відсутністю ефективного захисту від негативних зовнішніх інформаційних впливів. Відтак, у співробітництві України з ЄС інформаційна складова набуває більшої ваги і водночас стає одним з елементів забезпечення національної безпеки, оскільки використання інформаційних технологій визначає структуру і якість озброєнь, необхідний рівень їх достатності, ефективність дій збройних сил, спроможність ідентифікувати науково-технологічні загрози, здійснювати моніторинг і прогнозування їх наслідків для миру і стабільності в європейському регіоні.

Стратегією відносин визначено необхідність подолання інформаційної асиметрії, запобігання конфліктам в європейському регіоні із застосуванням інформаційних озброєнь, забезпечення основних прав і свобод людини в інформаційному суспільстві, протидію спрямованим інформаційним впливам на моральні цінності національних спільнот. Середовища держави та її інформаційних ресурсів, неможливості функціонування важливих державних, виробничих, фінансових, наукових і загальнокультурних систем і, як наслідок, до втрати національного інформаційного суверенітету. Таким чином, аналіз проблем інформаційної безпеки свідчить, що на міжнародному рівні до найбільш загальних відносяться проблеми захисту інформаційних ресурсів, розробки стратегії інформаційної безпеки, забезпечення безпеки глобальних, регіональних та локальних інформаційних і телекомунікаційних систем, а також боротьби з негативними інформаційними впливами.

У Європейській конвенції про кіберзлочинність виокремлено впливи, серед яких критичними вважаються: порушення штатного режиму функціонування важливих інформа-

ційних і телекомунікаційних систем; випадкові або навмисні дії, що призводять до порушення конфіденційності, цілісності і доступності інформації; розпалювання інформаційного протистояння, тобто розповсюдження комп'ютерних «вірусів», упровадження радіоелектронних пристроїв перехоплення і дешифрування інформації, радіоелектронний вплив на лінії зв'язку, під'єднання національних комп'ютерних мереж до глобальної мережі без використання відповідних заходів захисту, оскільки такі мережі стають досяжними для хакерських чи інших дій ворожих і злочинних угруповань. Враховуючи високу суспільну небезпеку вказаних неправомірних дій і зважаючи на важливість ефективного функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, у Кримінальному кодексі України визначено злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, комп'ютерних систем і мереж і передбачено відповідні покарання за вчинення таких злочинів.

та універсального доступу до інформаційних продуктів та послуг. Метою національної політики інформаційної безпеки України є створення умов для побудови розвиненого інформаційного суспільства як органічного сегмента європейського інформаційного середовища, забезпечення пріоритетного розвитку інформаційних ресурсів та інфраструктури, захисту національних морально-етичних і культурних цінностей, забезпечення конституційних прав на свободу слова та вільний доступ до інформації.

Для цього необхідно модернізувати національну інформаційну інфраструктуру, створивши або запозичивши відповідні інформаційні технології у міжнародного/європейського співтовариства; гарантувати конституційні права громадян, суспільства та держави на інформацію з врахуванням фундаментальних принципів міжнародного права та норм міжнародної інформаційної безпеки; розв'язати існуючі проблеми становлення та розвитку національних інформаційних ресурсів за міжнародними технічними стандартами, у стислі терміни розвинути принципово нові напрями інформаційної діяльності відповідно до інновацій інформаційного розвитку.

Основним напрямом національної політики інформаційної безпеки визнано підвищення інтелектуального рівня вітчизняної інформаційної індустрії, досягнення її конкурентоспроможності на світовому та вітчизняному інформаційному ринках, оскільки лише конкурентоспроможна інформаційна індустрія може гарантувати реалізацію національних інтересів в інформаційній сфері, оскільки жодні державно-адміністративні заходи протидії «інформаційній експансії» та забезпечення «інформаційного суверенітету» в добу глобалізації не можуть бути ефективними без рушійної модернізації. Водночас, доцільно зауважити, що головні рушійні сили становлення й розвитку інформаційного суспільства і забезпечення інформаційної безпеки є не стільки національними, скільки інтернаціональними за своїм походженням і характером.

Для цього держава має забезпечити становлення та розвиток інформаційного суспільства на засадах ефективного регулювання й стимулювання інформаційного обміну, заохочення позитивних мотивацій щодо виробництва та споживання національного інформаційного продукту та надання широкого спектру інформаційних послуг; становлення єдиних принципів регулювання в інформаційному нормативно-законодавчому полі, обов'язкових для усіх, хто більшою або меншою мірою причетний до діяльності в національному інформаційному просторі; визначення нормативних засад і меж діяльності зарубіжних та міжнародних (транскордонних) суб'єктів у національному інформаційному просторі України; захист інтересів України у світовому інформаційному просторі, у міжнародних інформаційних та безпекових відносинах; захист інформаційних ресурсів (електронних мереж, банків і баз даних тощо) від несанкціонованого доступу або руйна-

ції, розробку й впровадження відповідних засобів захисту; створення системи інформаційної безпеки суспільства, особи й держави у повному розумінні цього концепту. Оскільки у сфері інформаційної безпеки, окрім позитивних, склалися й негативні тенденції, які посилюють загрози національним інтересам України, найважливішою проблемою інформаційної безпеки України є формування її стратегії та визначення пріоритетів, щоб забезпечити прискорені темпи адаптації українського суспільства та держави до реалій європейської інтеграції і європейської системи інформаційної безпеки.

Про це свідчить й розробка та ухвалення Доктрини інформаційної безпеки України (2009 р.), в якій визначено основні засади інформаційної безпеки держави в контексті міжнародного співробітництва, визначено принципи інформаційної безпеки України, типологію інформаційних загроз для всіх сфер життєдіяльності суспільства, напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки України. Політичним аспектом доктрини є визначення життєво важливих інтересів в інформаційній сфері України, які складають три групи: права і свободи людини, тобто, забезпечення конституційних прав на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних, захист від негативного інформаційно-психологічного впливу; інтереси суспільства, тобто, збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей українського народу; забезпечення суспільно-політичної стабільності, міжетнічної та міжконфесійної злагоди; формування і розвиток демократичних інститутів громадянського суспільства; інтереси держави, тобто недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України, інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур; ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері; побудова та розвиток інформаційного суспільства; забезпечення економічного та науково-технологічного розвитку України; формування позитивного іміджу України; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами інформаційній безпеці України визнаються: у зовнішньополітичній сфері - поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України; прояви комп'ютерної злочинності, комп'ютерного тероризму, що загрожують сталому та безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем; зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет; у сфері державної безпеки - негативні інформаційні впливи, спрямовані на підриг конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України; використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками; несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів органів державної влади; розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законодавством таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави; у воєнній сфері - порушення встановленого регламенту збирання, обробки, зберігання і передачі інформації з обмеженим доступом в органах військового управління та у сфері оборонно-промислового комплексу України; несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів і незаконне збирання та використання інформації з питань оборони; перехоплення інформації в телекомунікаційних мережах, інформаційно-психологічний вплив на населення України, у тому числі на особовий склад військових формувань, з метою послаблення їх готовності до оборони

держави та погіршення іміджу військової служби; у внутрішньополітичній сфері - недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, недосконалість партійно-політичної системи, непрозорість політичної та громадської діяльності, що створює передумови для обмеження свободи слова, маніпулювання суспільною свідомістю; негативні інформаційні впливи на індивідуальну та суспільну свідомість; поширення викривленої, недостовірної та упередженої інформації; у соціальній та гуманітарній сферах - недотримання прав людини на одержання інформації, необхідної для захисту соціально-економічних прав; поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей; послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства тощо; у науково-технологічній сфері - відтік за кордон наукових кадрів та суб'єктів права інтелектуальної власності; недостатній захист від несанкціонованого доступу до інформації внаслідок використання іноземних інформаційних технологій та техніки; неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій, що створює передумови технологічної залежності України.

Європейський аспект стратегії зумовлює забезпечення національної безпеки України в разі повноправного її партнерства з державами-членами ЄС та НАТО; інтеграцію в європейські інформаційно-телекомунікаційні системи та організації на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету; гарантування своєчасного виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізацію; гармонізацію законодавства України з питань інформаційної безпеки з європейськими нормами і стандартами; розвиток науково-технічного співробітництва в сфері забезпечення захисту інформації.

У таких умовах пріоритетним завданням зміцнення зовнішньої безпеки України у відносинах з ЄС стає поточний аналіз тенденцій та міжнародної ситуації в широкому європейському просторі, відносини в якому безпосередньо визначають шляхи реалізації цілей зовнішньої політики України та її національних інтересів, оскільки європейські партнери України в стратегічному контексті більше керуються суб'єктивним баченням реалізації своїх інтересів щодо України, базуючись на відносному пріоритеті Російської Федерації, від позиції якої залежить військово-політична стабільність у Європі, а також енергетична стабільність на європейському континенті. Для діючих і потенційних пріоритетних партнерів України в Європейському Союзі суттєвим чинником зближення виступає передбачуваність внутрішньої і міжнародної політики української держави.

Література

1. Асиметрія міжнародних відносин / Під ред. Г.М. Перепелиці, О.М. Субтельного. – К.: Стило, 2005. – 555 с.
2. Гуменюк А.Г. «Східне партнерство»: додана вартість для України чи тупцювання в передпокої Європейського Союзу? / А.Г. Гуменюк // Мат-лы междунар. науч. конф. «Ялтинская система» и современный мировой порядок: проблемы глобальной и региональной безопасности / Ялта, 17-21 фев. 2010 г.
3. Гуцало М. Європейська політика безпеки у сфері протидії тероризму / М. Гуцало // Політичний менеджмент. – 2010. – №1. – С. 147–154.
4. Європейська політика сусідства не відповідає стратегічній меті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-312885.html>
5. Європейська політика безпеки та оборони (довідка). [Електронний документ]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=euintegration&sub=evrop_polit

6. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / [Пер. Г.Друзенко та С.Друзенко. За заг. ред. Г.Друзенка]. – К. : К.І.С., 2010. – 536 с.
7. Литвиненко О. Європейська безпека: можливий шлях послабити виклики і загрози / О. Литвиненко, В. Горбулін // Дзеркало тижня. – 2009. – № 43. – С. 7
8. Полтораков О.Ю. Безпека держави та безпека суспільства: специфіка політичного взаємовпливу в національному та європейському контекстах: монографія / О.Ю. Полтораков – К.: Видавництво «LAT & K», 2009. – 300 с.
9. Резолюція Європейського Парламенту щодо України. Документ 994_a37, редакція від 25.11.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_a37.
10. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів у Лісабоні 19 листопада 2010 р. (Неофіційний переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/uk/SID-1EF4FB13-EAB6DA59/natolive/official_texts_68580.htm.
11. 14-й Саміт Україна-ЄС (Брюссель, 22 листопада 2010). 4-й Спільний Звіт про прогрес у переговорах щодо Угоди про Асоціацію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/48816.htm>.
12. Європейська інтеграція/ С.В.Федоняк та ін. – Луцьк: Волин.нац.у-нт.ім. Лесі Українки, 2011.- 760 ст.
13. Ashton calls for the EU's soft power to be smart power too [Електронний ресурс] // New Europe. - Режим доступу: <http://www.neweurope.eu/articles/99120.php>.
14. Основные направления внешней политики ЕС глазами нового руководителя европейской дипломатии [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rodon.org/polit-100127110521>.
15. Internal security strategy for The European Union «Towards a European Security Model» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: register.consilium.europa.eu/pdf/en/10/st05/st05842-re02.en10.pdf.
16. Семенюк О. Нова архітектура європейської безпеки: тенденції, виклики, перспективи [Електронний ресурс] / Олександр Семенюк. - Режим доступу: <http://cs.cirs.kiev.ua/uk/news/commentary/102-2010-01-20-15-13-26.html>.